

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. ректора

Валентина АРАНЧІЙ

19 квітня 2023 року

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

освітньо-професійна програма Економіка місцевого розвитку

спеціальність 051 Економіка

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

другий (магістерський) рівень вищої освіти

Полтава 2023

Розробники:

Галич Олександр, перший проректор, кандидат економічних наук, професор
Макаренко Петро, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, доктор економічних наук, професор
Медвідь Вікторія, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, доктор економічних наук, професор
Дивнич Ольга, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, кандидат економічних наук, доцент
Миколенко Інна, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, доктор економічних наук, доцент
Клименко Віта, директорка Агенції регіонального розвитку Полтавської області (Офіс Євроінтеграції), кандидат економічних наук, доцент
Тишицький Олександр, голова Великосорочинської територіальної громади Полтавської області

Наскрізна програма практики розглянута та схвалена на засіданні кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Протокол № 14 від 3 квітня 2023 р.

Завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин

Петро МАКАРЕНКО

Наскрізна програма практики схвалена радою з якості вищої освіти спеціальності «Економіка»
Протокол № 8 від 19 квітня 2023 р.

Голова ради з якості вищої освіти спеціальності «Економіка»

Ольга ДИВНИЧ

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	4
1. ОПИС ПРАКТИК.....	7
1.1. Виробнича практика «Стажування з фаху».....	7
1.2. Переддипломна практика.....	10
2. ЗМІСТ ПРАКТИК.....	13
2.1. Виробнича практика «Стажування з фаху».....	13
2.2. Переддипломна практика.....	16
3. ВИМОГИ ДО БАЗ ПРАКТИК.....	19
4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК.....	20
5. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИК І ОЦІНЮВАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ	22
ДОДАТКИ.....	23

ВСТУП

Наскрізна програма практики розробляється згідно освітньо-професійної програми Економіка місцевого розвитку та навчального плану підготовки студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка.

Метою практики є набуття студентами фахових компетентностей, на основі отриманих теоретичних знань, удосконалення компетентностей, визначених освітньо-професійною програмою.

Завдання практики:

Пройходження практики сприяє формуванню:

компетентностей:

загальних:

ЗК 1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність)

ЗК 2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 3. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК 4. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК 5. Здатність працювати в команді.

ЗК 8. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК 9. Здатність обґрунтувати дії та рішення щодо місцевого розвитку в мінливому економічному середовищі.

фахові:

СК 1. Здатність застосовувати науковий, аналітичний, методичний інструментарій для обґрунтування стратегії розвитку економічних суб'єктів та пов'язаних з цим управлінських рішень.

СК 3. Здатність збирати, аналізувати та обробляти статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, які необхідні для розв'язання комплексних економічних проблем, робити на їх основі обґрунтовані висновки.

СК 4. Здатність використовувати сучасні інформаційні технології, методи та прийоми дослідження економічних та соціальних процесів, адекватні встановленим потребам дослідження.

СК 5. Здатність визначати ключові тренди соціально-економічного та людського розвитку.

СК 6. Здатність формулювати професійні задачі в сфері економіки та розв'язувати їх, обираючи належні напрями і відповідні методи для їх розв'язання, беручи до уваги наявні ресурси.

СК 7. Здатність обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання.

СК 8. Здатність оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

СК 10. Здатність до розробки сценаріїв і стратегій розвитку соціально-економічних систем.

Компетентності, визначені ПДАУ:

СК 12. Здатність проявляти лідерські якості та створювати підтримку ефективної взаємодії з громадськістю, державними і недержавними інститутами, бізнесом у процесі управління проектами місцевого економічного розвитку.

СК 13. Здатність здійснювати еколого-економічну оцінку сталого розвитку території на основі відповідних індикаторів та розробляти методичний інструментарій для економічного обґрунтування оптимальних напрямків соціально-економічного розвитку сільських територій.

програмних результатів навчання:

ПРН 1. Формулювати, аналізувати та синтезувати рішення науково-практичних проблем.

ПРН 2. Розробляти, обґрунтовувати і приймати ефективні рішення з питань розвитку соціально-економічних систем та управління суб'єктами економічної діяльності.

ПРН 5. Дотримуватися принципів академічної доброчесності.

ПРН 6. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати лідерські навички та вміння управляти персоналом і працювати в команді.

ПРН 7. Обирати ефективні методи управління економічною діяльністю, обґрунтовувати пропонувані рішення на основі релевантних даних та наукових і прикладних досліджень.

ПРН 8. Збирати, обробляти та аналізувати статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, необхідні для вирішення комплексних економічних завдань.

ПРН 9. Приймати ефективні рішення за невизначених умов і вимог, що потребують застосування нових підходів, методів та інструментарію соціально-економічних досліджень.

ПРН 10. Застосовувати сучасні інформаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення у соціально-економічних дослідженнях та в управлінні соціально-економічними системами.

ПРН 11. Визначати та критично оцінювати стан та тенденції соціально-економічного розвитку, формувати та аналізувати моделі економічних систем та процесів.

ПРН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики.

ПРН 13. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

ПРН 14. Розробляти сценарії і стратегії розвитку соціально-економічних систем.

Програмні результати навчання, визначені ПДАУ:

ПРН 16. Володіти лідерськими якостями та створювати підтримку ефективної взаємодії з громадськістю, державними і недержавними інститутами, бізнесом в процесі забезпечення місцевого економічного розвитку.

ПРН 17. Здійснювати еколого-економічну оцінку сталого розвитку території на основі відповідних індикаторів та розробляти методичний інструментарій для економічного обґрунтування оптимальних напрямків соціально-економічного розвитку сільських територій.

1. ОПИС ПРАКТИК

Навчальним планом підготовки студентів за освітньо-професійною програмою Економіка місцевого розвитку другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка денної форми навчання 2023 року набору передбачені наступні види практик (табл. 1).

Таблиця 1.

Види, назви і обсяги практик студентів освітньо-професійної програми «Економіка місцевого розвитку» другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка 2023 року набору

№ з/п	Назва практики	Семестр	Обсяг практики	
			кредитів ЄКТС	годин
Виробнича практика				
1.	Стажування з фаху	1	6	180
Переддипломна практика				
2.	Переддипломна практика	3	6	180

1.1. Виробнича практика «Стажування з фаху»

Метою виробничої практики «Стажування з фаху» поглиблення та закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти в процесі вивчення дисциплін професійної підготовки; виховання у здобувачів вищої освіти потреби поповнювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності; збір практичних та статистичних матеріалів для виконання наукової роботи.

Завдання практики:

поглибити та закріпити набуті теоретичні знання з дисциплін професійної підготовки;

сформувати компетентності у сфері економічних відносин місцевого економічному розвитку;

оволодіти сучасними методами комплексного економічного та емпіричного аналізу територій, визначення ключових трендів їх соціально-економічного та демографічного розвитку;

оволодіти методами діагностики внутрішнього та зовнішнього середовища територій, навичками проведення SWOT-аналізу територій;

сформувати уміння та навички стратегічного прогнозування та планування місцевого економічного розвитку;

сформувати уміння та навички розробки ефективних систем моніторингу та оцінки реалізації стратегічних прогнозів та планів розвитку територій;

сформувати навички розробки оперативних планів розвитку суб'єктів економіки;

оволодіти навичками розробки та прогнозування бюджетів територій;

сформувані творчий дослідницький підхід до виявлення проблем і перспектив економічного розвитку територій і розроблення заходів щодо ефективного використання їх наявного ресурсного потенціалу;

забезпечити систематичне оновлення та творче застосування набутих знань у практичній діяльності при вирішенні завдань, які постають при реалізації ключових функцій економічного аналізу та стратегічного планування діяльності просторово-територіальних утворень.

Проходження практики сприяє формуванню:

компетентностей:

загальних:

ЗК 2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 3. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК 4. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК 5. Здатність працювати в команді.

ЗК 8. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК 9. Здатність обґрунтувати дії та рішення щодо місцевого розвитку в мінливому економічному середовищі.

фахові:

СК 1. Здатність застосовувати науковий, аналітичний, методичний інструментарій для обґрунтування стратегії розвитку економічних суб'єктів та пов'язаних з цим управлінських рішень.

СК 3. Здатність збирати, аналізувати та обробляти статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, які необхідні для розв'язання комплексних економічних проблем, робити на їх основі обґрунтовані висновки.

СК 4. Здатність використовувати сучасні інформаційні технології, методи та прийоми дослідження економічних та соціальних процесів, адекватні встановленим потребам дослідження.

СК 5. Здатність визначати ключові тренди соціально-економічного та людського розвитку.

СК 6. Здатність формулювати професійні задачі в сфері економіки та розв'язувати їх, обираючи належні напрями і відповідні методи для їх розв'язання, беручи до уваги наявні ресурси.

СК 8. Здатність оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

СК 10. Здатність до розробки сценаріїв і стратегій розвитку соціально-економічних систем.

Компетентності, визначені ПДАУ:

СК 12. Здатність проявляти лідерські якості та створювати підтримку ефективної взаємодії з громадськістю, державними і недержавними інститутами, бізнесом у процесі управління проєктами місцевого економічного розвитку.

СК 13. Здатність здійснювати еколого-економічну оцінку сталого розвитку

території на основі відповідних індикаторів та розробляти методичний інструментарій для економічного обґрунтування оптимальних напрямків соціально-економічного розвитку сільських територій.

програмних результатів навчання:

ПРН 1. Формулювати, аналізувати та синтезувати рішення науково-практичних проблем.

ПРН 2. Розробляти, обґрунтовувати і приймати ефективні рішення з питань розвитку соціально-економічних систем та управління суб'єктами економічної діяльності.

ПРН 5. Дотримуватися принципів академічної доброчесності.

ПРН 6. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати лідерські навички та вміння управляти персоналом і працювати в команді.

ПРН 7. Обирати ефективні методи управління економічною діяльністю, обґрунтовувати пропонувані рішення на основі релевантних даних та наукових і прикладних досліджень.

ПРН 8. Збирати, обробляти та аналізувати статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, необхідні для вирішення комплексних економічних завдань.

ПРН 9. Приймати ефективні рішення за невизначених умов і вимог, що потребують застосування нових підходів, методів та інструментарію соціально-економічних досліджень.

ПРН 10. Застосовувати сучасні інформаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення у соціально-економічних дослідженнях та в управлінні соціально-економічними системами.

ПРН 11. Визначати та критично оцінювати стан та тенденції соціально-економічного розвитку, формувати та аналізувати моделі економічних систем та процесів.

ПРН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики.

ПРН 13. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

Програмні результати навчання, визначені ПДАУ:

ПРН 16. Володіти лідерськими якостями та створювати підтримку ефективної взаємодії з громадськістю, державними і недержавними інститутами, бізнесом в процесі забезпечення місцевого економічного розвитку.

ПРН 17. Здійснювати еколого-економічну оцінку сталого розвитку території на основі відповідних індикаторів та розробляти методичний інструментарій для економічного обґрунтування оптимальних напрямків соціально-економічного розвитку сільських територій.

1.2. Переддипломна практика

Метою переддипломної практики є узагальнення і вдосконалення здобутих ними знань, практичних умінь та навичок на базі просторово-територіального утворення, місцевого бізнесу, громадського формування, оволодіння професійним досвідом та готовності їх до самостійної трудової діяльності, а також збору матеріалів для написання кваліфікаційної роботи.

Завдання переддипломної практики:

– розв’язувати складні задачі або комплексні проблеми, які відносяться до предмету досліджень у сфері місцевого (територіального) розвитку, залучення інвестиційних ресурсів, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу територій, прийняття оптимальних управлінських рішень у сфері економічного розвитку територій, застосування методів стратегічного планування, програмування та прогнозування;

– систематизувати, закріпити та поглибити теоретичних і практичних знань за галуззю підготовки, формувати навички їх застосування при розв’язанні конкретних дослідницьких задач;

– виявляти закономірності розвитку досліджуваних територіально-просторових утворень, розуміння їх сутності та набуття вмінь правильної інтерпретації процесів, що відбуваються у системі забезпечення ефективного місцевого розвитку;

– забезпечувати набуття вмінь працювати з фактичним матеріалом (збирати, верифікувати, опрацьовувати, систематизувати та використовувати його при виконанні кваліфікаційної роботи);

– забезпечувати набуття вмінь використовувати нормативні документи (аналітичні звіти, офіційні публікації, закони та нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів місцевого самоврядування, статuti територіальних громад тощо);

– розвивати навички самостійної науково-дослідної роботи й оволодіння методикою теоретичних, експериментальних та науково-практичних досліджень, а також застосування їх при здійсненні наукового аналізу за темою кваліфікаційної роботи;

– організувати розроблення та реалізацію соціально-економічних проєктів із врахуванням інформаційного, програмного, методичного, матеріального, фінансового і кадрового забезпечення;

– розвивати здатність конкретизувати, узагальнювати матеріал, робити висновки, обґрунтовувати рекомендації, застосовувати їх для вирішення конкретних наукових задач.

Проходження переддипломної практики сприяє формуванню компетентностей:

загальні:

ЗК 1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп

різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК 8. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

фахові:

СК 1. Здатність застосовувати науковий, аналітичний, методичний інструментарій для обґрунтування стратегії розвитку економічних суб'єктів та пов'язаних з цим управлінських рішень.

СК 3. Здатність збирати, аналізувати та обробляти статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, які необхідні для розв'язання комплексних економічних проблем, робити на їх основі обґрунтовані висновки.

СК 4. Здатність використовувати сучасні інформаційні технології, методи та прийоми дослідження економічних та соціальних процесів, адекватні встановленим потребам дослідження.

СК 5. Здатність визначати ключові тренди соціально-економічного та людського розвитку.

СК 6. Здатність формулювати професійні задачі в сфері економіки та розв'язувати їх, обираючи належні напрями і відповідні методи для їх розв'язання, беручи до уваги наявні ресурси.

СК 7. Здатність обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання.

СК 8. Здатність оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

СК 10. Здатність до розробки сценаріїв і стратегій розвитку соціально-економічних систем.

СК 12. Здатність визначати специфічні чинники конкуренції та оцінювати конкурентоспроможність підприємств на відповідному ринку. програмних результатів навчання:

СК 13. Здатність здійснювати еколого-економічну оцінку сталого розвитку території на основі відповідних індикаторів та розробляти методичний інструментарій для економічного обґрунтування оптимальних напрямків соціально-економічного розвитку сільських територій.

програмних результатів навчання:

ПРН 1. Формулювати, аналізувати та синтезувати рішення науково-практичних проблем.

ПРН 2. Розробляти, обґрунтовувати і приймати ефективні рішення з питань розвитку соціально-економічних систем та управління суб'єктами економічної діяльності.

ПРН 5. Дотримуватися принципів академічної доброчесності.

ПРН 6. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати лідерські навички та уміння управляти персоналом і працювати в команді.

ПРН 7. Обирати ефективні методи управління економічною діяльністю, обґрунтовувати пропонувані рішення на основі релевантних даних та наукових і прикладних досліджень.

ПРН 8. Збирати, обробляти та аналізувати статистичні дані, науково-

аналітичні матеріали, необхідні для вирішення комплексних економічних завдань.

ПРН 9. Приймати ефективні рішення за невизначених умов і вимог, що потребують застосування нових підходів, методів та інструментарію соціально-економічних досліджень.

ПРН 10. Застосовувати сучасні інформаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення у соціально-економічних дослідженнях та в управлінні соціально-економічними системами.

ПРН 11. Визначати та критично оцінювати стан та тенденції соціально-економічного розвитку, формувати та аналізувати моделі економічних систем та процесів.

ПРН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики.

ПРН 13. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

ПРН 14. Розробляти сценарії і стратегії розвитку соціально-економічних систем.

Програмні результати навчання, визначені ПДАУ:

ПРН 16. Володіти лідерськими якостями та створювати підтримку ефективної взаємодії з громадськістю, державними і недержавними інститутами, бізнесом в процесі забезпечення місцевого економічного розвитку.

ПРН 17. Здійснювати еколого-економічну оцінку сталого розвитку території на основі відповідних індикаторів та розробляти методичний інструментарій для економічного обґрунтування оптимальних напрямків соціально-економічного розвитку сільських територій.

2. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

2.1. Виробнича практика «Стажування з фаху»

Тема 1. Дослідження природно-ресурсного потенціалу адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади, району, регіону тощо

Ознайомитись зі специфікою розташування об'єкта практики, організаційною структурою, рівнем ресурсного забезпечення, зокрема охарактеризувати:

адміністративно-територіальний устрій (адміністративно-територіальні одиниці, рік об'єднання/створення, розташування адміністративного центру, порівняння громади, району, регіону);

кліматичні умови (засухи, надмірне зволоження, вітри, сонячні дні – все, що дасть інформацію про переваги чи обмеження у місцевому розвитку);

земельні та природні ресурси (структура за категоріями земель, структура за виробниками (у кого найбільші земельні банки в межах територіально-просторового утворення), ліси, водні ресурси, статус власність, використання, результати експлуатації);

зовнішнє середовище функціонування просторово-територіального утворення (коротка характеристика територій – конкурентів (як правило тут відбираються території-сусіди чи подібні за структурою, які розміщені досить близько до вашого об'єкта практики).

Тема 2. Дослідження соціального розвитку, населення і трудових ресурсів адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади, району, регіону тощо

Ознайомитись з показниками соціального стану об'єкта практики (чисельність населення, демографічна ситуація, зайнятість та безробіття, доходи населення та заробітна плата, соціальна інфраструктура та інше), зокрема охарактеризувати:

чисельність населення та демографічну ситуацію (динаміка чисельності мешканців за роками, природний та міграційний рух населення, розподіл населення за віком, розподіл населення за віком у населених пунктах, рівні освіти серед населення у віці понад 18 років та інше);

зайнятість населення та безробіття (загальні тенденції зміни зайнятості, зайнятість за видами діяльності, рівень зареєстрованого безробіття та навантаження на одну вакансію);

доходи населення і заробітну плату (середня заробітна плата, середня заробітна плата за видами діяльності);

соціальну інфраструктуру (мережа освітніх закладів (дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади, перелік та опис дошкільних та шкільних закладів, завантаженість закладів освіти, випускники навчальних закладів:

вищих, професійно-технічних); мережа медичних (стан (показники) роботи закладів охорони здоров'я (описово), забезпеченість лікарями, перспективи, потреби, місткість лікарень); мережа культурних закладів (місткість споруд культурно-спортивного призначення, мережа закладів культури).

Тема 3. Аналіз якості надання послуг житлово-комунальним господарством адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади, району, регіону тощо

Ознайомитись з показниками якості надання послуг ЖКГ – об'єкта практики (житловий фонд, комунальна інфраструктура та інженерні мережі та інш., що пов'язано тематикою наукової роботи), зокрема охарактеризувати:

житловий фонд (стан житлового фонду громади, введення нового житла, забезпеченість житлом на 1 мешканця);

комунальну інфраструктуру та інженерні мережі (водопостачання та водовідведення, тепlopостачання, газопостачання, електропостачання, енергоспоживання та енергозбереження).

Тема 4. Інфраструктурне забезпечення розвитку адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади, району, регіону тощо

Ознайомитись зі станом інфраструктурного забезпечення – об'єкта практики (фінансова інфраструктура та мережа підтримки бізнесу, транспортна інфраструктура і зв'язок, інфраструктура торгівлі, послуг та інше, що пов'язано тематикою наукової роботи), зокрема охарактеризувати:

фінансова інфраструктура та мережа підтримки бізнесу (наявні бізнес-центри, бізнес інкубатори, консультаційні центри, агенції місцевого/регіонального розвитку; фінансова інфраструктура (банківські установи, кредитні спілки тощо);

транспортна інфраструктура і зв'язок (протяжність і стан доріг, транспортне сполучення між населеними пунктами території та з районним/обласним центром, наявність громадського транспорту та потреби у покращенні, транспортна мережа, розвиток мережі зв'язку, наявність та якість доступу до Інтернет тощо);

інфраструктура торгівлі та послуг (мережа закладів торгівлі та громадського харчування, мережа закладів побутового обслуговування, туристична інфраструктура, перелік існуючих та потенційних туристичних об'єктів);

екологічна інфраструктура (основні екологічні проблеми, стан атмосферного повітря, обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, характеристика екосистеми, формування політики управління відходами).

Тема 5. Аналіз забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів

Ознайомитись зі станом фінансової спроможності місцевих бюджетів об'єкта практики, що пов'язано тематикою наукової роботи, зокрема охарактеризувати:

бюджет території (доходи бюджету, доходи бюджету на одного мешканця, структура видатків бюджету громади (прогнози), найбільші платники податків у громаді, перелік та вартість реалізованих в межах території проєктів за кошти державної субвенції на соціально-економічний розвиток регіонів чи Державного фонду регіонального розвитку або інших фінансових надходжень);

Тема 6. Аналіз збалансованого економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади, району, регіону тощо

Ознайомитись зі станом економічного розвитку – об'єкта практики, що пов'язано тематикою наукової роботи, зокрема охарактеризувати:

суб'єктів господарської діяльності адміністративно-територіальної одиниці (кількість зареєстрованих суб'єктів господарської діяльності за роками, кількість фізичних осіб-підприємців за роками, кількість зареєстрованих суб'єктів господарської діяльності за видами діяльності за роками);

структура економіки та розвиток головних секторів економічної діяльності (обсяг продукції та послуг за видами діяльності в порівнянних цінах, характеристика найбільших роботодавців);

розвиток малого і середнього бізнесу (кількість малих підприємств на 10 000 населення, середньорічна кількість найманих працівників, питома вага зайнятих на малих підприємствах, питома вага середньорічної зайнятості на малих підприємствах в загальній кількості найманих працівників, обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств, питома вага продукції малих підприємств в загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг)).

Тема 7. Аналіз інвестиційних процесів в рамках територіально-просторових утворень

Ознайомитись зі станом інвестиційних процесів території – об'єкта практики, що пов'язано тематикою наукової роботи, зокрема охарактеризувати:

зовнішньоекономічну діяльність (обсяги експорту-імпорту товарів та послуг, товарна структура експорту – імпорту, географічну структуру експорту-імпорту);

інвестиційну діяльність (структуру прямих іноземних інвестицій за країнами походження, наявні вільні земельні ділянки, призначені для ведення господарської діяльності (крім с/г призначення), планована інвестиційна діяльність у громаді в найближчий період, реалізовані інвестиційні проєкти у громаді).

Тема 8. Індивідуальна завдання (науково-дослідна частина)

Метою науково-дослідної частини виробничої практики є набуття здобувачами вищої освіти досвіду самостійної науково-дослідної роботи та опрацювання методики її проведення, поглиблення теоретичних знань у сфері економічних відносин, підбір фактичного матеріалу для написання кваліфікаційної роботи, формування вмій і навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел.

Здобувачі вищої освіти під час проходження науково-дослідної частини виробничої практики мають такі завдання:

- вивчення теоретичних класичних джерел за обраною науковою проблемою, пов'язаною зі спеціалізацією кафедри та відповідно до наукової проблеми дослідження щодо майбутньої кваліфікаційної роботи;
- визначення стану розробки питань обраної наукової проблеми у вітчизняній та іноземній науковій літературі;
- визначення структури та основних завдань магістерського дослідження;
- оволодіння методикою обробки та аналізу статистичних даних;
- підготовка до апробації основних теоретичних та практичних рекомендацій кваліфікаційної роботи (у формі виступів на конференціях, написанні наукових статей, рекомендацій до управління тощо).

Зміст науково-дослідної частини виробничої практики повинен відповідати напряму наукових досліджень студента магістратури. Під час практики надається можливість застосувати нові методи та отримати необхідні результати досліджень, що їх проводить студент при написанні кваліфікаційної роботи.

За умови визначення інших об'єктів дослідження, ніж адміністративно-територіальної одиниці, територіальні громади, райони, регіони, керівником практики від Університету складається індивідуальна програма практики.

2.2. Переддипломна практика

Теоретична частина

Тема 1. Теоретичне обґрунтування обраної теми дослідження

Вивчення теоретичних та методологічних аспектів досліджуваної проблеми, аналітичний огляд літературних джерел з предмета наукового дослідження, критично аналізуються різні погляди, здійснюється їх наукова класифікація, основні фактори впливу на стан і розвиток досліджуваного об'єкта тощо. Теоретичне обґрунтування, суть, значення, класифікаційні характеристики, історія та тенденції розвитку предмета дослідження, методологічні підходи повинні мати елементи полемічності, розкривати власну позицію щодо предмета дослідження, що створює передумови для проведення

у наступному розділі власних наукових досліджень.

Аналітична частина

Тема 2. SWOT-аналіз розвитку територіально-просторових утворень

Ознайомитись з показниками зовнішнього та внутрішнього середовища об'єкта практики. Сформувані матрицю SWOT-поділення чинників і явищ на чотири категорії: сильних (*Strengths*) і слабких (*Weaknesses*) сторін територіально-просторових утворень, можливостей (*Opportunities*), що відкриваються при їх розвитку, та небезпек/загроз (*Threats*), пов'язаних з їх існуванням.

Тема 3. Програмування соціологічного дослідження територіально-просторових утворень

Скласти програму проведення соціологічного дослідження.

Провести опитування – частина соціологічних даних буде отримана шляхом анкетування з використанням Інтернет розсилок, соціальних мереж, месенджерів Viber і Telegram, частина – шляхом очного інтерв'ю з виїздом на територію;

Провести аналіз результатів за допомогою статистичних методів;

Узагальнити результати аналізу дослідження, сформулювати висновки та рекомендації, підготувати Звіт за результатами проведеного соціологічного дослідження.

Проектна частина

Тема 5. Стратегічне планування «цілеспрямованої» діяльності територіально-просторових утворень у рішенні ключової проблеми та/або реалізації можливостей з оптимальним використанням ресурсів

Формується сукупність Стратегічних та Оперативних цілей поступального розвитку територіально-просторових утворень. Опис змісту оперативних цілей розвитку територіально-просторових утворень має містити: головний результат, якого треба досягти, а також показники (індикатори) реалізації, які надалі дозволять створити та впровадити систему моніторингу та правильно оцінювати ступень досягнення даної оперативної цілі. Формується Дерево цілей територіально-просторових утворень.

Тема 6. Прогнозування економічних процесів територіально-просторових утворень

Формування уявлення щодо місцевого економічного розвитку територіально-просторових утворень до 2026 року на основі аналізу результатів соціально-економічного розвитку у 2019-2023 рр.

Проведення оцінки реалістичного, оптимістичного та песимістичного сценаріїв розвитку територіально-просторових утворень. Прогноз також має містити оцінку впливу ряду ризиків та викликів, які супроводжують поступальний соціально-економічний розвиток територіально-просторових утворень.

За умови визначення інших об'єктів дослідження, ніж адміністративно-територіальної одиниці, територіальні громади, райони, регіони, керівником практики від Університету складається індивідуальна програма практики.

Після закінчення переддипломної практики здобувач вищої освіти має підготувати пропозиції щодо змісту першого варіанту теоретичного та аналітичного розділів кваліфікаційної роботи, комплексу завдань для дослідження з використанням комп'ютерних технологій. Пропозиції щодо змісту теоретичного та аналітичного розділів кваліфікаційної роботи повинні мати логічний, доказовий, аргументований характер і відповідати таким вимогам:

- містити поглиблений всебічний аналіз досліджуваної проблеми;
- містити елементи самостійного дослідження;
- містити розрахунки, виконані на ЕОМ;
- містити достатній для обґрунтування пропозицій аналіз досліджуваної проблеми у межах досліджуваного територіально-просторового утворення.

По закінченню переддипломної практики здобувач вищої освіти подає на кафедру науковому керівнику ґрунтовні пропозиції щодо напрямів подальшого соціально-економічного розвитку територіально-просторового утворення, запропонований для подальшого дослідження комплекс розробок з використанням комп'ютерних технологій.

3. ВИМОГИ ДО БАЗ ПРАКТИКИ

Практика студентів Полтавського державного аграрного університету (далі – Університету) проводиться на базах практики, які забезпечують виконання програм практики студентів освітньо-професійної програми Економіка місцевого розвитку другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка.

Базами практики можуть бути органи місцевого самоврядування (селищні, сільські, міські, районні, обласні ради), обласні (районні, міські) військові адміністрації, Агенції регіонального розвитку, Регіональні (місцеві) Асоціації підприємств-Бізнес асоціації. Інші підприємства, організації, установи (профільні державні інституції, організації та установи державної влади, виробничі (промислові) підприємства, місцевий бізнес, громадські формування та інше) можуть бути визначені базою практики за умови обґрунтованого впливу на соціально-економічний розвиток територіальних громад. Бази практики за межами України можуть бути визначені за умови забезпечення ними виконання у повному обсязі програм практики.

Виробнича та переддипломна практики проводяться на базах практики. Установи, організації, органи державної влади та місцевого самоврядування що залучаються для проведення практики студентів, повинні відповідати наступним вимогам:

- наявність структурних підрозділів, напрям діяльності яких відповідає спеціальності, за якою здійснюється підготовка студентів в ПДАУ;
- здатність забезпечити виконання програми практики;
- забезпечення кваліфікованого керівництва практикою студентів;
- забезпечення належних умов для проходження практики з дотриманням правил і норм безпеки праці, виробничої санітарії відповідно до законодавства;
- надання студентам на час проходження практики можливості працювати на штатних посадах, робота на яких відповідає програмам практики (за згодою керівника та за наявності відповідних вакансій);
- надання студентам права користуватися документацією, необхідною для виконання програми практики, з урахуванням політики конфіденційності;
- можливість наступного працевлаштування випускників Університету (на загальних підставах, за наявності вакансій).

Для проведення практики кафедра формує та подає на узгодження керівнику виробничої практики навчального відділу перелік підприємств (організацій, установ тощо), які відповідають вимогам до баз практик. Даний перелік може доповнюватися іншими об'єктами, запропонованими студентами.

Укладання договорів про проведення практики студентів з базами практики здійснюється за сприяння кафедри, не пізніше як за місяць до початку практики. Договори, укладені з базами практики, є юридичною підставою для проходження практики студентами. Строк дії договорів погоджується договірними сторонами. Кафедра проводить розподіл студентів за базами практики не пізніше як за місяць до початку практики. Кафедра за поважних причин може ініціювати зміну бази практики.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК

Організаційними заходами, що забезпечують підготовку та порядок проведення практики студентів освітньо-професійної програми «Економіка місцевого розвитку» другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка, є:

- розробка наскрізної і робочих програм практик;
- визначення баз практики;
- укладання договорів про проведення практики студентів між Університетом та базами практики;
- розподіл студентів за базами практики;
- підготовка для баз практики інформації про обсяги, зміст, період проведення практики студентів, потреби в обладнанні та матеріалах тощо;
- призначення керівників практики;
- складання індивідуальних завдань (програм) на практику;
- проведення настановних зборів студентам;
- підготовка звітної документації за результатами проведення практики;
- інші заходи.

Відповідальність за організацію та проведення практики покладається на ректора Університету. Загальну організацію практики та контроль за її проведенням в Університеті здійснює керівник виробничої практики навчального відділу, у навчально-науковому інституті – директор, на кафедрах – завідувачі кафедр.

Функції організаторів, керівників та учасників практики визначаються Положенням про проведення практики студентів Полтавського державного аграрного університету.

Заходи, пов'язані з організацією практики студентів, визначаються наказом ректора Університету про проведення практики студентів.

Виробнича та переддипломна практики студентів проводиться у виробничих умовах в період, що забезпечує можливість виконання студентами всіх видів робіт згідно програми практики.

На початку практики керівник (голова, начальник, директор) органу місцевого самоврядування (селищної, сільської, міської, районної ради), обласної (районної, міської військової адміністрації), установи, організації тощо призначає керівника від бази практики, а також забезпечує проведення студентам-практикантам інструктажів з охорони праці, ознайомлення з правилами внутрішнього трудового розпорядку бази практики, порядком отримання документації та матеріалів. Керівником практики від бази практики повинен бути фахівець, який працює на постійній основі. Кількість студентів-практикантів, яка закріплюється за ним, не перевищує десяти осіб.

На студентів-практикантів, які проходять практику, розповсюджується законодавство України про працю та правила внутрішнього трудового розпорядку. За наявності вакантних місць та за відповідності змісту роботи програмі практики, вони можуть бути зараховані на штатну посаду.

Функції організаторів, керівників та учасників практики визначаються Положенням про проведення практики студентів. Керівник виробничої / переддипломної практики від кафедри:

- розробляє методичне забезпечення практики студентів;
- забезпечує якість проходження практики студентів згідно з її програмою;
- розробляє та видає індивідуальні завдання студентам;
- контролює своєчасне прибуття студентів до баз практики;
- здійснює контроль за виконанням програми практики та термінами її проходження;
- проводить консультації щодо опрацювання та узагальнення зібраного матеріалу;
- перевіряє щоденники (додатки А), звіти з практики (додаток Б) та оцінює результати її проходження студентами;
- подає на кафедру звіт керівника виробничої (переддипломної) практики;
- здійснює виконання інших функцій, визначених законодавством та внутрішніми нормативно-правовими актами Університету.

Керівник практики від бази практики:

- здійснює безпосереднє керівництво практикою студентів-практикантів згідно з програмою практики;
- знайомить студентів-практикантів із правилами внутрішнього розпорядку та контролює їх дотримання;
- повідомляє керівнику практики від кафедри про порушення студентом-практикантом трудової дисципліни та внутрішнього розпорядку;
- контролює ведення щоденника, підготовку звіту студентом-практикантом;
- після закінчення практики складає відгук-характеристику на кожного студента-практиканта, де дає оцінку проходження практики.

Студенти, які проходять виробничу / переддипломну практику, зобов'язані:

- з'явитися на настанові збори з питань проходження практики та звітування за її результатами;
- пройти цільовий інструктаж з охорони праці;
- отримати документи для проходження практики;
- ознайомитися з програмою практики;
- отримати індивідуальні завдання у керівника практики від кафедри;
- своєчасно прибути на базу практики;
- дотримуватися правил охорони праці;
- виконувати завдання, передбачені програмою практики;
- підготувати звітну документацію з практики;
- своєчасно подати звіт з практики та захисти його перед комісією.

5. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИК

Після закінчення періоду практики студенти звітують про виконання програми практики та індивідуального завдання. Форми звітності визначаються наскрізною та робочою програмами практики. До звітної документації відносяться щоденник практики, звіт з практики та інші.

За результатами проходження виробничої / переддипломної практики студентом подається звіт з практики разом зі щоденником на кафедру для реєстрації та керівнику практики від кафедри – для перевірки та оцінювання.

У щоденнику практики студент у хронологічному порядку відображає зміст виконуваної ним роботи під час практики з коротким її аналізом.

Щоденник практики обов'язково підписується керівниками практики.

Вимоги до структури та обсягу звіту з практики наводяться в робочій програмі практики.

Звіт з виробничої / переддипломної практики захищається студентом перед комісією, яка призначена наказом ректора Університету.

Критерії оцінювання та схема нарахування балів з виробничої / переддипломної практики визначаються науково-педагогічними працівниками кафедри і вказуються у робочій програмі практики.

За підсумками виробничої / переддипломної практики проводиться семестровий контроль у формі диференційованого заліку. Диференційований залік з практики виставляється протягом перших двох теоретичних тижнів після її закінчення головою комісії із захисту звітів з практики.

Голова комісії підсумовує бали, нараховані керівником практики від кафедри та комісією із захисту звітів з практики.

Керівником практики від кафедри нарахування балів здійснюється на підставі:

- оцінки результатів проходження практики студентом, наданої у відгуку-характеристиці керівника практики від бази практики;
- оцінки якості оформлення і змістовності наповнення щоденника та звіту з практики;
- оцінки виконання інших матеріалів, передбачених робочою програмою практики.

Комісія із захисту звітів з практики нараховує бали за підсумками презентації студентом результатів проходження практики та відповідей на запитання членів комісії.

Підсумки практики обговорюються на засіданнях кафедр, конференціях, круглих столах та інших заходах, а загальні підсумки – на вчених радах інституту та Університету.

ДОДАТКИ

Додаток А
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

(вид і назва практики)

Студент _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Факультет (навчально-науковий інститут) _____

(назва факультету/ІНІ)

Освітньо-професійна програма _____

(назва освітньо-професійної програми)

Спеціальність _____

(код та найменування спеціальності)

Рівень вищої освіти _____

(другий (магістерський))

_____ курс, _____ група

Форма навчання _____

(денна/ заочна)

Керівник практики від кафедри _____

(назва кафедри)

(посада, прізвище, ім'я, по батькові керівника практики)

Керівник практики від підприємства (організації, установи, тощо)

(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Студент

(прізвище, ім'я, по батькові)

Прибув на підприємство (в організацію, установу тощо)

« _____ » _____ 20__ року

Наказом (розпорядженням) по підприємству (організації, установі тощо)

від « ____ » _____ 20__ року №__ студент зарахований на посаду _____

(назва посади)

_____
(підпис)

М.П.

_____
(посада, прізвище та ініціали керівника підприємства, організації, установи тощо)

Вибув з підприємства (організації, установи, тощо)

« _____ » _____ 20__ року

_____
(підпис)

М.П.

_____
(посада, прізвище та ініціали керівника підприємства, організації, установи тощо)

Календарний графік проходження практики

№ з/п	Назви робіт	Тижні проходження практики						Відмітки про виконання
		1	2	3	4	5	6	
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Керівники практики:

від кафедри _____ (ініціали та прізвище)
(підпис)

від підприємства (організації, установи тощо) _____ (ініціали та прізвище)
(підпис)

М.П.

«_____» _____ 20__ р.

Загальні відомості про базу практики

(назва підприємства, організації, установи тощо)

П.І.П. керівника _____

Форма власності _____

Район _____

Область _____

Місто _____

Адреса _____

Телефон/факс _____

Характеристика бази практики

_____

_____

_____

_____

Висновок керівника практики від кафедри

Кількість балів _____
(цифрами)

Керівник практики від кафедри

_____
(підпис) _____ (ініціали та прізвище)

Висновок комісії із захисту звітів з практики

Кількість балів _____
(цифрами)

Дата захисту звіту з практики «____» _____ 20__ року

Оцінка:

за 4-бальною шкалою _____
(словами)

за 100-бальною шкалою, оцінка ЄКТС _____
(цифрами і літерою)

Голова комісії із захисту звітів з практики

_____
(підпис) _____ (ініціали та прізвище)

Додаток Б

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки, управління, права та інформаційних технологій

Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

ЗВІТ

з _____ практики

(виробничої, переддипломної)

_____ (назва практики)

студента освітньо-професійної програми Економіка місцевого розвитку спеціальності 051 Економіка

_____ курсу _____ групи другого (магістерського) рівня вищої освіти форми навчання

_____ (денної / заочної)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові студента)

База практики:

_____ (назва підприємства, установи, організації тощо)

_____ (район, область)

Керівник практики від бази практики:

_____ (посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник практики від кафедри:

_____ (посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Захист звіту відбувся _____

(дата)

Оцінка: за 4-бальною шкалою _____

за 100-бальною шкалою, оцінка ЄКТС _____

Члени комісії: _____

(посади, прізвища та ініціали)

Полтава 20____